

Jean-Jacques Rousseau ve Müzik

Nesrin AKAN¹

ÖZET

Her konuda aklın ön planda tutulduğu Aydınlanmacı bir dönemde, Naturalizm ve duygunun hâkim olduğu Romantizm akımlarını temsil eden Rousseau, düşünceleriyle ve yazdıklarıyla çok tartışılan bir filozof olmuştur. Felsefe, özgürlük, eşitlik, ahlak, siyaset (devlet), sanat, eğitim ve müzik üzerine yazmış olan Rousseau, *Ansiklopediciler* grubunda yer almış, Ansiklopedi'nin müzik bölümünü yazmıştır.

Bu çalışmada amacımız, Rousseau'nun felsefe tarihinde olduğu kadar, onun pek bilinmeyen müzik tarihindeki yerini de sorgulamaktır. Bu doğrultuda yöntemimiz, onun felsefesinde ve yaşamında çok temel bir alan olan müzik konusundaki yaklaşımını, dil bağlantılı yaptığı çalışmalarla birlikte ele alıp onun, özellikle sanat yaklaşımını ortaya koymak olacak.

Anahtar Kelimeler: Doğa Durumu, Genel İrade (İstenç), Özgürlük, Eşitlik, Duygu, Toplumsal Sözleşme, Müzik.

Jean-Jacques Rousseau and Music

ABSTRACT

In the period of Enlightenment at the time that at every subject kept in mind the foreground, Rousseau who representing movements Naturalism and Romanticism that is dominated by emotions, has been a hotly debated philosopher by thoughts and writings. Philosophy, freedom, equality, morality, politics (the state), the arts, education, and who has written on music Rousseau have been involved in Encyclopaedists group and wrote the Encyclopedia 's music section.

Our aim of this work, Rousseau's place in music history that its place in his little-known history of music as well as in history of philosophy is to question. Our method in this direction, will be to reveal his approach to music which is a very basic area in his philosophy and life, dealing over his works in connection with his works on language, particularly his artistic approach.

Keywords: *Natural State, General Will (the will), Liberty, Equality, Emotion, Social Contract, Music.*

¹ Uludağ Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Doktora Öğrencisi, nenesrina2007@yahoo.com

Giriş

1712-1778 yılları arasında yaşayan Rousseau, "İnsanın özgürlüğü; istediği her şeyi yapabilmesinde değil, istemediği hiçbir şeyi yapmak zorunda olmamasındadır" diyerek, birey özgürlüğünün, birey için en temel gereklilik olduğunu fakat "insanlar özgür doğmuşlar ancak şimdi her yerde zincirler altındadırlar" diyerek de bu özgürlüklerini yitirmiş olduklarını ortaya koymuştur. Onun amacı, bireyin tekrar özgürlüğüne kavuşturulmasıdır. Rousseau, temelde özgürlük, eşitlik düşüncesinden kaynaklanan Fransız Devrimi'nin, bu anlamda duygusal altyapısını oluşturan bir filozoftur.

Aydınlanma, 18. yüzyılla bütünleşen bir ifadedir. 1600'lerin sonunda başlayıp 1700'lerin sonuna kadar sürmüştür. Aydınlanma, değişimin, insan ve toplum üzerine yeni düşünme-sorgulama biçimlerinin adıdır. Aydınlanma ile Batı toplumlarında var olan geleneksel düşünce ve değerlerin, rasyonalizm sayesinde ortaya konan yeni bilimsel gelişmelerin ışığında, yeniden ele alınıp yorumlanması gereği doğmuştur. Akıl, aydınlanmanın en belirleyici faktörüdür. Kant, bu dönemle ilgili olarak, insan aklını kullanmayı yüzünden düşmüş olduğu durumdan, yine aklını kullanarak kurtulmuş, aydınlanma yoluna girmiştir (Hançerlioğlu, 1977: 225) demektedir. Aklın öncülüğünde, 1789 Fransız Devrimi ile zirveye ulaşan bu dönem, bilim, felsefe, siyaset, sosyal yaşam, sanat alanlarında ciddi dönüşümlerin yaşandığı bir süreçtir.

İnsanların özgürlüğüne ve eşitliğine dayanan aydınlanma düşüncesiyle birlikte bilginin kaynağının dinsel metinler değil, bilim olduğu görüşü benimsenmiş, herkesin kendi aklını kullanma kapasitesi olduğu için herkes eşit kabul edilmiş ve ruhban sınıfının ayrıcalıkları geçerliliğini kaybetmiştir (Suğur, 2012: 37).

Aydınlanma önce İngiltere'de başlamıştır. F. Bacon, T. Hobbes, J. Locke ve D. Humme İskoç ya da İngiliz aydınlanma filozofları, P. Boyle, Voltaire, Montesquieu, Diderot ve Rousseau Fransız; Leibniz, Kant ise Alman Aydınlanmasını temsil

eder. Fransa'da Montesquieu, yapıtlarıyla Fransız Devrimi öncesinde bir siyasal bilinç oluştururken Rousseau, devrimin duygusal altyapısını hazırlamıştır (Gökberk, 1993: 382). O, aklın yerine duyguyu, uygarlık ve teknoloji yerine doğayı koyduğu için bazen aydınlanma karşıtı gibi algılanmıştır. Rousseau'nun savunduğu Naturalizm, doğanın, gerçekliğin bütünü olduğu kabulüne dayanır. Çünkü doğa, bütün varlıkları açıklamaya yeterlidir.

Fransa'da Voltaire, Diderot, d'Alembert gibi Aydınlanma filozofları tarafından çıkarılan "Ansiklopedi" adeta bu dönemin bir simgesi olmuştur. Rousseau da bu grupta yer almıştır.

Rousseau, aklın yeniden keşfedildiği Aydınlanma Dönemi'nde, duyguyu hatırlatarak insanın, başlangıçtaki yalnız mutluluğunun, başka birçok faktörle birlikte dilin keşfedilmesiyle nasıl yavaş yavaş yok olmaya başladığını ve zamanla dildeki melodinin tüketilmesi sonucunda da tamamen ortadan kalktığını anlatmaya çalışmıştır.

1. Jean-Jacques Rousseau (1712- 1778)

Rousseau, Cenova'da doğmuş. Annesini hemen o günlerde kaybetmiş, saatçi ve dans hocası olan babası ise 10 yıl sonra Cenova'dan ayrılmak zorunda kalmış. Dolayısıyla Rousseau, yalnız ve yoksuldur. Babasından aldığı eğitimin -ki birlikte Plutarkhos'un yapıtı olan *Hayatlar*'ı okudukları söyleniyor- yanı sıra, 10. sınıftan sonra okulunu bırakmış ve kendi kendisini yetiştirmiş bir filozof, besteci, müzik teorisyenidir. Çoğunlukla yaşamını nota kopya ederek kazanmış olan Rousseau, müzik konusunda da tam bir eğitim almamıştır.

Hauser, Rousseau için "18. yüzyılın sonunda Rousseau'nun düşüncelerinden etkilenmemiş olan insan kalmamıştır. Bu denli büyük bir etki yaratabilmek için, en derin anlamı ile kuşağının temsilcisi ve sözcüsü olmak gerekmektedir." (Rousseau, 2006: 13) demektedir. Her ne kadar Bertrand Russell kendisini, bugün için değil fakat o günün koşullarında filozof olarak nitelendirebiliriz (Russell, 1983: 671) dese de, biz onu

bir filozof olarak inceleyeceğiz. Rousseau'nun müzisyenliği ve müzik teorisyenliği için de aynı durum zaman zaman söz konusu olmuş, filozofluğu gibi müzik yanı da hep sorgulanmıştır.

Rousseau'yu tanımanın en iyi yolu, geçimsizliğini (Gökberk, 1993: 382), kimseye güvenemez mizacını, birliği ve dengesi olmayan hayatını (Gökberk, 1993: 384) bütün açıklığıyla ayrıntılı olarak anlattığı eseri *İtiraflar*'ı okumak olacaktır. "Düşüncesi ile yaşayışı arasında çok sıkı bir bağlantılık bulunan düşünürlerin en tipiklerinden biri olan" (Gökberk, 1993: 383) Rousseau'nun, İsviçre, Cenova'da başlayan hayatı, İtalya, Fransa, Cenova, İngiltere, arasında sürekli yer değiştirerek geçer. Fakat en uzun Paris'te yaşadığı için Fransız filozofu olarak kabul edilir.

2. Jean-Jacques Rousseau'nun Felsefesi

2.1. Siyaset Felsefesi:

Rousseau'nun felsefesinin temel kavramları, Doğa Durumu, Toplumsal Sözleşme, Genel İrade ve Yurttaşdır. Onun felsefesi doğa üzerine kurulmuştur. Rousseau'ya göre, doğal olan eşittir, özgürdür ve bu yüzden onun deyimi ile *doğa durumu*, insanlığın eşit, özgür ve mutlu olduğu tek durumdur. Fakat insanoğlu bu durumundan çıktığı andan itibaren artık bu özelliklere sahip değildir. Çünkü 1754'te yazdığı "Eşitsizlik Üzerine Deneme" adlı eserinde ifade ettiği gibi, bir gün biri çıkıp bir toprak parçasını çitle çevirerek, ilk kez "bu benim" dediği andan itibaren artık doğa durumu bozulmuş ve o kişi uygar toplumun kurucusu olmuştur. Dolayısıyla eşitliğin yerini eşitsizlik almış ve "doğa durumu"ndan çıkmıştır. Fakat yine de "uygar toplum" için bir şans vardır ve bu şans, *Toplumsal Sözleşme*'dir. Toplumsal sözleşmenin özü olan Genel irade ile insanlar tekrar bireysel özgürlüklerine kavşabilirler. Genel irade, toplumu oluşturan bireylerin *yurttaş* olmalarını gerektirir.

Eşitlik, Özgürlük, Bağımsızlık kavramlarıyla bütünleşen Rousseau'nun Siyaset Felsefesi, bir "Toplumsal Sözleşme"dir. Bu sözleşme, liberal anayasa hukukunun da temelini oluşturur.

Rousseau'dan önce T. Hobbes ve J. Locke tarafından da savunulmuş bir kuramdır. Düşünce tarihinde Sözleşmeciler Filozoflar diye anılan bu filozoflar, özde özgürlükçü bir tavrı benimserler. Fakat farklı olarak Rousseau, daha çok birey özgürlüğünü temel almıştır (Bakır, 2007: 107).

Rousseau, (Rousseau, 2012: 4) "*Toplumsal Sözleşme*"de "*İnsan özgür doğar, oysa her yerde zincire vurulmuştur.*" diyerek başlar sorgulamasına. İnsan doğduğunda 'iyi'dir. İhtiyaçlarını kendisi karşılar, dili, evi, sorumlulukları yoktur ve tek başına yaşar. "Doğa durumu" dediği bu mündandan sonra ilk topluluk "aile"dir. Fakat ne zaman ki mülkiyet fikri ortaya çıkmıştır, eşitlik ondan sonra bozulmuş ve hak ile haksızlığın yer aldığı toplumsal durum-yapı oluşmuştur. Rousseau bu toplumu, insanın doğarken sahip olduğu doğal iyiliğini yitirdiği bozuk bir yapı olarak tanımlar. Dolayısıyla ailedeki babanın sevgisinin yerini, bu toplumsal yapıda yöneticideki hükmetme zevki almıştır. Yönetim ile birlikte bu aşamada sözleşme ortaya çıkar. Fakat Rousseau'nun savunduğu sözleşme, bu sözleşme değildir. Çünkü bu mevcut sözleşme sadece eşitsizlikleri, haksızlıkları, mülkiyeti, köleliği pekiştiren bir sözleşmedir. Onun kastettiği ve savunduğu, oluşturulacak "genel irade" doğrultusunda işleyen bir sözleşmedir. Rousseau, "*Üyelerinden her birinin canını, malını bütün olarak güçle savunup koruyan öyle bir toplum biçimi bulmalı ki, orada her insan hem herkesle birleştiği halde yine kendi buyruğunda kalsın, hem de eskisi kadar özgür olsun.*" (Rousseau, 2012: 14) diyor. *Bizler, 'Toplum sözleşmesi'nde, her birimiz, bütün gücümüzü bir arada genel iradenin emrine verir ve her üyeyi bütünün bölünmez bir parçası kabul ederiz* (Rousseau, 2012: 15) diyerek özetliyor. Rousseau'ya göre, *Genel İrade, gerçek anlamda yurttaş olma ile mümkündür. Bunların oluşturduğu yönetim olan halk egemenliğine dayanan yönetim ise olması gereken gerçek yönetimdir.*

2.2. Eğitim Felsefesi:

Eğitimin amacı, yurttaşlık bilinci kazandırmak ve böylece özgür bireyden özgür topluma ulaşmaktır. Doğallığın ve özgürlüğün yitirildiği bir

yapay toplumda eğer bireyler yurttaş olmayı başarırlarsa ancak o zaman bir ölçüde “doğa durumu”ndaki doğallık ve özgürlüklerini tekrar yakalama şansına sahip olabilirler. İşte eğitim, bunu gerçekleştirme çabasıdır. Bu eğitim, doğallığı koruyan ve doğal bir tarzda doğa kurallarına uygun, kişiyi köleleştirmeden, özgürlükleri kısıtlamadan yapılmalıdır.

Rousseau’da beden eğitimi ön plandadır. Ruh eğitimi ise duygu temellidir. O, çocuğun doğa içinde ve tam bir özgürlük ile büyümesini ister. Çocukların toplumun ve uygarlığın olumsuz etkilerinden korunması gerektiğini söyler. Emile de böyle bir tarzda yetiştirilmiştir.

Rousseau, “*Emile*” adlı eserini, eğitimin nasıl olması gerektiği konusundaki düşüncelerini ifade etmek için yazmıştır. “*Emile*”, doğumundan itibaren Rousseau’nun düşlediği özel ve kurumsal eğitim sistemi içinde doğru bir biçimde yetiştirilmiş bir örnek kişidir. Bu eğitimin temelinde sevgi vardır. Yurttaş olma bilincinin oluşturulmasında, toplumdaki bireylerin birbirlerine duyacakları sevgi çok önemlidir. Eğitim kurumlarına ve öğretmenlere düşen de bu doğrultuda bir eğitimi topluma vererek ortak bir bilinç oluşturmak olmalıdır. Çünkü ancak oluşan bu ortak yapı içerisinde hem birey olarak özgür hem de toplumun bir parçası olarak bağımlı fakat mutlu olma durumu mümkündür. Yani “*genel irade*”yi oluşturmak esastır.

“*Emile*”, yayımlandıktan sonra olay olmuş, kitap yakılmış, Rousseau hakkında tutuklama kararı çıkarılmış ve bunun üzerine Rousseau, Fransa’dan kaçmak zorunda kalmıştır. Fakat bu tutum, onun eğitim konusunda ortaya koyduğu yeni fikirlerin, gelecekteki etkisini ve öncü rolünü önleyememiştir.

Eğitim konusunda Pestalozzi, Rousseau’dan etkilenerek duyguları ön plana alan yeni bir eğitim sistemi geliştirmiştir. 20. yüzyılda B. Russell ve J. Dewey’de bu çizgide çalışmışlardır. Çocuk merkezli eğitim, okula uyan çocuk değil, çocuğa uyan okul düşüncesinden hareketle geliştiri-

rilen, ülkemizdeki Köy Enstitüleri’nin kurulma aşamasında da Rousseau’nun düşüncelerinden yararlanılmıştır.

3. Sanat Anlayışı

Rousseau’nun edebi anlamdaki asıl ve ilk büyük başarısı, 1750 yılında, 37 yaşında aldığı ödüldür. Hapiste yatan Diderot’u ziyarete giderken gazetede gördüğü bir ilan sonucu öğrendiği, Dijon Bilimler Akademisi’nin açtığı yarışmaya, Diderot’un da desteğiyle katılmış ve kazanmıştır. Konu kısaca; bilimlerin ve sanatların gelişmesi, ahlakın gelişmesine katkıda mı bulunmuştur yoksa ahlakı bozmuş mudur? sorusudur. Yazdığı deneme ile bu soruya “Hayır” yanıtını vererek ödülü almıştır.

Biz, Rousseau’nun sanatla ve bilimle ilgili gerçek düşüncelerini ancak bu denemesinden sonra tam olarak anlayabilmekteyiz. O, bilim, edebiyat ve sanatın ahlak için en zararlı düşman olduğunu ve gereksinmeler yaratarak köleliğe kaynaklık ettiğini ileri sürüyordu (Russell, 1983: 674).

Rousseau’ya göre, bilim ve sanat yükseldikçe erdem silinir. Oysa erdem sadelik ve doğallıktadır. Aydınlanma erdemine yerine bilgiyi getirmiştir. Bilim ve sanatların bizim kötü eğilimlerimizden çıktıkları açıktır. Sanat, yaşamımızdaki yalınlığı ve doğallığı bozmuştur. Şu halde bunların hiçbirini bizim erdemlerimizden değildir. Lüks onları beslemese, sanatlar ne işe yarardı? Haksızlık olmasa hukukun ne yararı olurdu? Rousseau bu tip düşünce ve sorulardan sonra, Ey erdem seni öğrenmek için bu kadar zahmete ne gerek var? Senin kanunlarını öğrenmek için vicdanın sesini dinlemek yetmez mi? İşte asıl felsefe budur, onunla yetinelim (Hançerlioğlu, 1977: 242), diyerek bitiriyor bu denemesini.

Rousseau, bilimler ve sanatlarla ilgili olumsuz yaklaşımını desteklemek için Eski Yunan’dan, Atina örneğini veriyor. Ona göre Atina’nın ileri bilim ve sanatı, felaket getirmiştir. Buna karşılık Isparta, bilginler ve sanatçılara yüz vermeyerek ahlakça sağlam kalmıştır (Gökberk, 1993: 383).

4. Jean-Jacques Rousseau ve Müzik

Rousseau'nun yaşamında müzik önemlidir. Müziğe ilgisi ilk olarak, gençlik yıllarında (yaklaşık 1731-40 arası) uzun yıllar koruması altında yaşadığı Madam de Warens'le birlikteliği sırasında ortaya çıkmıştır. Voltaire'in "*Felsefi Mektupları*"ndan esinlenerek kendi kendini yetiştirdiği bu süreçte, Rousseau iş arayışları sırasında, kendisine müziğin uygun olduğuna karar vererek katedralin koro şefinden dersler almaya başlamıştır. Rousseau bundan sonraki yaşamında müziğe ilgisini sürdürmüş, zaman zaman müzik dersleri vererek (Rousseau, 2006: 17), nota kopyalayarak, besteler yaparak ve müzik üzerine yazarak hep müziğin içinde olmuştur. Hatta birçok kez onun tek geçim kaynağı olan nota kopyalama işi onda, sanat yapmanın ve öğrenmenin en iyi yolunun, onu uygulamak olduğu fikrini oluşturmuştur (Grove's Dictionary of Music and Musicians, Ed. J. A. Fuller, Vol.4, London 1908, s. 166).

Rousseau, 1741 yılında Paris'e gitmeye karar vermiştir. Rousseau'nun bu kararı da müzikle ilgilidir. Müzik yazımı ile ilgili olarak geliştirdiği yeni bir notalama sistemi olan "*Müzik İçin Yeni İmlerle İlgili Tasarım*" adlı çalışmasını Dijon Bilimler Akademisi'ne sunmuş fakat bu yöntem ilgi görmemiştir. Her ne kadar çalışması övülmüş ise de, üzerinde çalışmayı sürdürmesi istenmiştir.

1743 yılında Venedik'te Fransız Konsolosluğu'nda çalışırken İtalyan müziğini ve operasını tanımış ve çok sevmiştir. "İtiraflar"da bu müziğin kendisini nasıl etkilediğinden söz etmektedir. Kısa süre sonra tekrar Paris'e döndüğünde "*Çağdaş Müzik Üzerine Bilimsel İnceleme*" adlı yazısını yayınlamıştır.

Rousseau'nun müzik üzerine yazmanın yanı sıra, besteleme konusundaki ilk çalışması bir operadır. Les Muses Galantes (Çapkın Periler Operası) adlı bu opera, 1745 yılında sahnelenmiştir. Beş çocuğunun annesi olan hizmetçi Therese le Vasseur ile de aynı dönemde tanışırlar. Bu opera kendisine oldukça ün sağlar. Dönemin en önemli müzikçisi olan Rameau, operanın bazı

parçalarını onaylarken bazılarını çocuk işi bulur (Grove's Dictionary of Music and Musicians, Ed. J. A. Fuller, Vol.4, London 1908, s. 167). Bu durum hiç şaşırtıcı değildir. Çünkü Rousseau ve Rameau müziksel ifadenin temel göstergesinin melodi mi armoni mi olduğu konusunda farklı taraftadırlar. Rousseau, bütün müziksel ifadelerin temelinde "Melodi"nin olduğunu savunurken Rameau, armoni olduğunu söyler (Fılar, 2005: 132). Rousseau'nun melodi konusundaki tutumu, duygu kaynaklıdır. Çünkü ona göre, armoni, duyguyu yok etmektedir.

Rousseau, Paris'te olduğu süre içinde çevresi genişlemiş, müzik üzerine yazdığı makaleler aracılığıyla "Ansiklopedi" yazarları Diderot ve d'Alembert ile tanışmış ve yakın dost olmuşlardır. Dostluklarının sonucu, Diderot'un isteğiyle Ansiklopedi'nin Müzik ile ilgili bölümünü yazmaya başlamıştır. Rousseau'nun müzikle ilgili çalışmaları devam eder. 1752'de söz ve müziğini kendisinin yazdığı operası -ki Rameau, Rousseau'nun bu operayı kendisinin yazmadığını iddia eder- (Fılar, 2005: 138), "Köyün Kahini" (The Village Soothsayer), Kral 15. Louis'e sunulur. Kral çok beğenir ve kendisine ödül olarak yaşam boyu maaş bağlar fakat Rousseau bunu reddeder.

Aynı yıl Barok'tan Klasik Dönem'e geçişte bir köprü olarak kabul edilen, İtalyan bestecisi G.B. Pergolesi'nin "Hanım Olan Hizmetçi" (La Serva Padrona) adlı opera buffa'sı Paris'te sunulmuş ve büyük olay olmuştur. Tarihe "Bouffonlar Savaşı" diye geçen bu olay, İtalyan operası'nın temsil ettiği *Opera Buffa* (hafif-gülünç opera) ile Fransız operası'nın temsil ettiği *Opera Seria* (ciddi opera) taraftarları arasındaki kavgayı ifade eder. Paris'te sanat çevrelerinin ikiye ayrılmasına neden olan İtalyan operası, Rousseau, Diderot, Holbach ve Kraliçe tarafından, Rameau, besteci Gluck'ın temsil ettiği Fransız Operası yani *Opera Seria* (ciddi opera) ise Kral ve diğerleri tarafından desteklenmekteydi. Rousseau'nun "Köyün Kahini" operası da bir *Opera Buffa* idi ve bu tür operalar, halkın daha çok hoşuna gidiyordu. Fakat müzikolog Kurt Sachs, Rousseau'nun

bu yapıtını, hatalarla dolu ve çok amatörce bulmuştur (Say, 1997: 268).

Rousseau, 1753'te *Fransız Müziği Üzerine Mek-tup'u* yayımlar. Bu yazısında İtalyan müziğini överken Fransız müziğine ve müzisyenlerine çok ağır eleştiriler getirir. Bunun nedeni de yine yukarıda söz ettiğimiz gibi duygu yani melo-dî'dir. Çünkü İtalyan müziğinde melodi vardır ve bu insanları etkiler. Aslında Rousseau'ya göre, İtalyan müziğinin etkisi, İtalyan dilinden gelmektedir. Ayrıca Rousseau sıcak güney iklimlerinin görüldüğü ülkelerin dillerinin sevgi ve tutkuyla dolu aksanlarının, dili her zaman renkli kıldığına ve bunun en belirgin örneğinin "*İtalyan Operası*"nda görülebileceğine dikkat çeker. Aynı şekilde Fransız müziği ile ilgili eleştirilerinin kaynağı da Fransız dilidir.

5. Jean-Jacques Rousseau ve Dil

Rousseau, ne zaman yazıldığı konusunda netliğin olmadığı, *Melodi ve Müziksel Taklit İle İlişki içinde Dillerin Kökeni Üzerine Bir Deneme* (1755-60) adlı eserinde, dilin bulunuşunun bütünüyle rastlantısal olduğu ve ilk ses olarak kabul edilen doğanın çığılığı'ndan sonra, jestlerin diline geçildiği, daha sonra söylemin ortaya çıktığını savunmuştur (Rousseau, 2007: vii). Başlangıçta ve eski Yunan'da söz, şiir ve müziğin önemini ve birlikte ele alındıklarını vurgulayan Rousseau, Strabon'un, "*Söylemek ve şarkı söylemek eskiden aynı şeydi.*" dediğini hatırlatır. "*İlk tarihler, ilk yasalar, ilk söylevler dizeler halinde yazıldılar. Çünkü duygulanımlar, akıldan önce konuştular.*" (Rousseau, 2007: 58) der.

Rousseau, doğa durumundaki güçlü duygulanım halinden çıkılarak zaman içerisinde nasıl dilde ve melodide bundan uzaklaşmış olduğunu, dildeki melodinin ve melodideki dilin birbirlerinden bağımsızlaşarak yetkinleşirken, birlikte sahip oldukları etkiyi kaybettiklerinden ve yozlaştıklarından (Rousseau, 2007: 81) söz etmektedir.

Rousseau, (Rousseau, 2007: 63) "*Eğer sadece renkleri göze hoş gelecek biçimde bir araya ge-*

tirmek resim, sesleri kulağa hoş gelecek biçimde bir araya getirmek sanatı müzik olsaydı, resim de, müzik de doğa bilimlerinden sayılırlardı, güzel sanatlardan değil" der. Çünkü Rousseau'ya göre, seslerin gücünü sadece havanın etkisi ve tellerin titreşmesi olarak almak, sanatın gücünün nerede yattığını anlamaktan uzak olmak demektir. Müziğin melodiden armoniye yönelmesiyle yitirdiği etkiyi, Rousseau, "*Müzik, artık konuşmuyor zaten, yakında şarkı da söylemez olacak.*" (Rousseau, 2007: 77) diyerek eleştirmektedir.

Müzikle ilgili bir diğer çalışması, 1764 yılında yayımlanan, önsözünde, formatının bilindik olanlara benzemediği ve kendince şekillendiğini belirttiği, "*Müzik Sözlüğü*"dür (Rousseau, 1990: 366).

SONUÇ

Rousseau'nun felsefesi, özgür insan ve özgür insanlardan oluşmuş bir toplum düşüncesi üzerine kurulmuştur. İnsan doğa durumundan çıktığı andan itibaren özgürlüğünü yitirmiştir. Sadece sevgi ve merhamet duygularının söz konusu olduğu bu ilk durumdan, -ki Rousseau buna "*Doğal Ahlak*" diyor- itibaren insanlığın değişimini tarihsel olarak üç aşamaya ayırıyor.

1. Vahşilik: *Bu dönemde insan tek başına yaşar; şiddete yatkındır, dili jestleridir.*

2. Barbarlık: *Bu dönemde güçlü duygulanımlar egemendir. İnsanlar, aileler ve kabileler halinde yaşarlar. Hayvancılık yaparlar ve dilleri şarkılı (melodili) dildir.*

3. Uygarlık: *Akıl çağıdır. İnsan becerisi ile üretime geçmiştir. Toplum oluşmuş ve diller belli bir yapıya kavuşmuştur. Önceleri Çin yazısına benzeyen sözcükleri gösteren işaretler yerine zamanla alfabenin kullanımına geçilmiştir (Rousseau, 2007: viv).*

Rousseau için bu süreç sonunda gelinen noktada artık insan, özgür de değildir mutlu da. Rousseau bu düşüncelerini içeren, İnsanlar Ara-

sındaki Eşitsizliğin Kaynağı ve Temeli Üzerine Söylev'ini Voltaire'e gönderir. Voltaire'nin cevabı şöyledir: *"Yapıtınızı okuduktan sonra, insanın dört ayak üzerinde yürüyesi geliyor."* Buradaki gibi alaycı yaklaşım ve eleştiriler onun yaşamı boyunca çok sık karşılaştığı durumlardır. Fakat aslında Rousseau'nun amacı insanı tekrar 'doğa durumu'na götürmek değildir. Rousseau da bunun mümkün olmadığını farkındadır fakat o, Toplumsal Sözleşme ile şimdikinden daha özgür ve mutlu insanlardan oluşmuş bir toplum yaratma gayretindedir. Çünkü Rousseau'ya göre, *"Genel irade ile oluşturulmuş bu toplumda akıl kadar duygu da önemlidir. Ama ruhun bütün işlemlerinin maddileştirilmeye çalışıldığı ve insan duygularından her türlü tinselliğin yok edilmeye çalışıldığı bu yüzyılda, yeni felsefe, beğeniye olduğu kadar erdeme de zararlı hale gelmezse şaşarım."* (Rousseau, 2007: 71) diyerek de kaygısını gizlemiyor aslında.

Rousseau'nun insandaki tarihsel değişim aşamalarında, özellikle dilde var olduğunu düşündüğü duygu ve bunun ifadesi olan melodiden yola çıkarak ele aldığı müzik anlayışı, çalışmamızda da belirttiğimiz gibi hem yaptığı bestelerine hem de düşünce ve yazılarına yansımıştır. Rousseau'ya göre, *"Sesleri sadece titreşimler olarak değerlendirdiğimiz sürece, müziğin asıl olarak kalplerimiz üzerindeki etkisini görmek asla mümkün değildir. Melodideki sesler üzerimizde duygulanımlar olarak etki yaparlar."* (Rousseau, 2007: 69) diyerek melodinin tinsel etkisinin önemini vurgulamaktadır. Bu noktada duyuların gücü üstüne felsefe yapacak kimsenin duyusal etkileri, zihinsel ve tinsel etkilerden ayırarak işe başlamasının doğru olacağını çünkü hazzın kulaktan kalbe değil, kalpten kulağa taşındığını belirtmektedir.

Ek:

J.J. Rousseau'nun Başlıca Yapıtları

a. Siyaset Üzerine:

1. Bilimler ve Sanatlar Üzerine Söylev (1750-İlk Söylevi)
2. İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı ve Temeli Üzerine Söylev (1755- İkinci Söylevi)
3. Ekonomi Politik Üzerine Söylev (1755)
4. Toplum Sözleşmesi (Politik Hukuk İlkeleleri) (1762)
5. Korsika Anayasası (1765)

b. Eğitim Üzerine:

1. Emile (1762)

c. Kendi Üzerine:

1. İtiraf (1782-86)
2. Rousseau, Jean-Jacques'ı Yargılıyor (1772-76)
3. Yalnız Gezen Adamın Hayalleri (1782)

d. Müzik, Dil ve Tiyatro Üzerine:

1. Çağdaş Müzik Üzerine Bilimsel İnceleme (1743)
2. Çapkın Periler Operası (1745)
3. Köyün Kahini Operası (1752)
4. Fransız Müziği Üstüne Mektup (1753)
5. Nergis (Komedi) (1753)
6. Tiyatro Oyunları Üstüne d'Alembert'e Mektuplar (1758)
7. Dillerin Kökeni Üzerine Bir Deneme (1755-60)
8. Müzik Sözlüğü (1764-68)

KAYNAKÇA

- BAKIR, Kemal, (2007). "Jean-Jacques Rousseau'nun Naturalist Eğitim Anlayışı". Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 15., <http://e-dergi.atauni.edu.tr/ataunikkefd/article/view/1021004147/1021003971> (20.06.2017, Saat 12.34)
- ÇUHADAR, Andaç, *J. J. Rousseau'nun Yaşamı ve Yapıtları*, Çukurova Üniversitesi. <http://www.alternatifegitimderneği.org.tr/content/view/110> (20.06.2015)
- FILAR, Donald C., *The Merger of Musica Speculativa and Musica Pratica*, The Florida State University, 2005, Doctora Tezi, 2005.
- GÖKBERK, Macit, *Felsefe Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1993.
- HANÇERLİOĞLU, Orhan, *Düşünce Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1977.
- ROUSSEAU, J.J., (a) *The Collection Writings of Rousseau Vol.7*, Dictionary of Music, Dartmouth College London 1990.
- ROUSSEAU, J.J., (b) *Bilimler ve Sanatlar Üzerine Söylev*, Çev. İ. Yerguz, Say Yayınları, İstanbul 2006.
- ROUSSEAU, J.J., (c) *Melodi ve Müziksel Taklit İle İlişki içinde Dillerin Kökeni Üzerine Bir Deneme*, Çev. Ö. Albayrak, İş Bankası Yayınları, İstanbul 2007.
- ROUSSEAU, J.J., (d) *Toplum Sözleşmesi*, Çev. V. Günyol, Kültür Yayınları, İstanbul 2012.
- RUSSELL, Bertrand, *Batı Felsefesi Tarihi*, Çev. M. Sencer, Say Yayınları, İstanbul 1983.
- SAY, Ahmet, *Müzik Tarihi*, Müzik Ans. Yayınları, Ankara 1997.
- SUĞUR, Serap, F. Güneş, *Klasik Sosyoloji Tarihi*, Anadolu Üni. Yay., Eskişehir 2012.
- Grove's Dictionary of Music and Musicians, Ed. J. A. Fuller, Vol.4, London 1908.
- <http://www.belgeler.com/blg/bzv/rousseau> (2014)
- http://en.wikipedia.org/wiki/Jean-Jacques_Rousseau (21.06.2015)